

## Solutions for Repairing Mental Injuries Caused by Crime in the Laws of Iran, England, America and France

### ARTICLE INFO

#### Article Type

Research Article

#### Authors

Maryam Sadeghnia<sup>1</sup>

Gholamreza Mohammad Nasl<sup>2\*</sup>

Yasamin Khajeh Nouri<sup>3</sup>

#### How to cite this article

Maryam Sadeghnia, Gholamreza Mohammad Nasl, Yasamin Khajeh Nouri, Solutions for Repairing Mental Injuries Caused by Crime in the Laws of Iran, England, America and France, *Journal of Islamic Life Style Centeredon Health*, 2022:5(4): 882-889.

1. PhD student, Department of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor, Department of Law, University of Law Sciences, Tehran, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Law, Criminal and Criminology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

#### \* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: g-mnasl@yahoo.com

#### Article History

Received: 2022/01/09

Accepted: 2022/02/14

### ABSTRACT

**Purpose:** In the legal system of Iran, England, America and France, mental injuries are recognized as a part of spiritual injuries. While the concept and scope of these two damages are separate from each other. As a result, the repair solutions for these two must be different. The purpose of this research is to compare the solutions for repairing mental injuries caused by crime in the laws of Iran with a comparative study with the legal systems of the United States of America, England and France.

**Materials and methods:** The current research is a qualitative research with a comparative approach, which is in terms of practical goals and in terms of documentary and library research tools. The collected information includes legal-criminal laws and the laws of Iran, France, England and America; which have been analyzed.

**Findings:** Based on the research findings in Iranian law, psychological injuries are not separated from spiritual injuries. In Iranian law, the concept and examples of psychological injuries are not discussed. In France, psychological injuries are injuries that affect the interests of others. Financial and non-hereditary comes in. In England, only injuries that are known as illnesses in psychology can be claimed. In America, psychological trauma is emotional trauma or mental disorder.

**Conclusion:** In Iran and France, methods of apology, inclusion of judgment in newspapers and payment of compensation are adopted in repairing mental injuries. In America, compensation is paid up to a certain limit with the intervention of the jury. In England, apologies and compensation can be demanded under certain conditions by the direct victims of the crime.

**Keywords:** Spiritual Loss, Mental Disorder, Compensation, Mental Injury, Victim

## راهکارهای ترمیم آسیب های روحی ناشی از جرم در

### حقوق ایران ، انگلستان، امریکا و فرانسه

مریم صادق نیا<sup>۱</sup>

دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

غلامرضا محمد نسل<sup>۲\*</sup>

دانشیار، گروه حقوق، دانشگاه علوم انتظامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

یاسمن خواجه نوری<sup>۳</sup>

استادیار، گروه حقوق، گرایش جزا و جرم شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

#### چکیده

**هدف:** در نظام حقوقی ایران، انگلستان، امریکا و فرانسه صدمات روانی به عنوان قسمی از آسیب های معنوی شناخته شده است. در حالی که مفهوم و دامنه این دو آسیب از یک دیگر مجزاست. در نتیجه راهکارهای ترمیم این دو باید متفاوت باشد. هدف از این پژوهش بررسی تطبیقی راهکارهای ترمیم آسیب های روانی ناشی از جرم در حقوق کشورهای ایران با مطالعه تطبیقی با نظام حقوقی ایالات متحده امریکا، انگلستان و فرانسه است.

**مواد و روش ها:** پژوهش حاضر یک تحقیق کیفی با رویکرد تطبیقی است که از حیث اهداف کاربردی و از حیث ابزار تحقیق اسنادی و کتابخانه‌ای است. اطلاعات جمع‌آوری شده شامل قوانین حقوقی - کیفری و قوانین ایران، فرانسه، انگلستان و امریکا می‌باشد؛ که مورد تجزیه تحلیل قرار گرفته‌اند.

**یافته ها:** براساس یافته های تحقیق در حقوق ایران، آسیب های روانی از آسیب های معنوی تفکیک نشده است. در حقوق ایران به بیان مفهوم و مصادیق آسیب های روانی پرداخته نشده است. در فرانسه منظور از آسیب روانی آسیبی است که بر منافع غیر مالی و غیر موروثی وارد می آید. در انگلستان صرفا آسیب هایی که به عنوان بیماری در علم روان شناسی شناخته شوند قابل مطالبه می باشند. در امریکا آسیب روانی اعم از ضربه عاطفی یا اختلال روان است.

**نتیجه گیری:** در ایران و فرانسه روش های عذرخواهی، درج حکم در جرایم و پرداخت غرامت در ترمیم آسیب های روانی اتخاذ می شود. در امریکا پرداخت غرامت تا سقف مشخص با مداخله هیات منصفه انجام می گردد. در انگلستان نیز عذرخواهی و غرامت تحت شرایط خاص از سوی قربانیان مستقیم جرم قابل مطالبه است.

**واژگان کلیدی:** ضرر و زیان معنوی، اختلال روانی، غرامت، صدمه روحی، بزه دیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

\* نویسنده مسئول: g-mnasl@yahoo.com

#### مقدمه

شناخت مفهوم و مصادیق آسیب های روانی در شناسایی راهکارهای ترمیم این آسیب ها موثر می باشد. این امر در تعیین کیفرهای بازدارنده، پیشگیری از تکرار جرم و بزه دیدگی ثانوی راه گشا خواهد بود. این پژوهش در تلاش برای پاسخ به این سوالات است که قانون گذار در کشورهای ایران، انگلستان، ایالات متحده امریکا و فرانسه درباره مفهوم و مصادیق آسیب های روانی چگونه اندیشیده است؟ چه راهکارهایی برای ترمیم آسیب های روانی در این نظام های حقوقی اتخاذ شده است؟ هدف از این مقاله بررسی تطبیقی راهکارهای ترمیم آسیب های روانی ناشی از جرم در حقوق کشورهای مورد مطالعه است (۱). علت انتخاب کشورهای انگلستان، ایالات متحده امریکا و فرانسه در کنار کشور ایران، بررسی موضوع در هر دو نظام حقوقی متداول عرفی و کامن لای می باشد. در این راستا مطالب در پنج بخش ساماندهی شده است. ابتدا چارچوب نظری (الف) بررسی خواهد شد. در بخش دوم (ب) مفهوم و مصادیق آسیب روانی ناشی از جرم در کشورهای ایران، انگلستان، فرانسه و امریکا مورد مطالعه قرار خواهد گرفت. بخش سوم (پ) به بررسی راهکارهای ترمیم آسیب های روانی ناشی از جرم در کشورهای مورد مطالعه اختصاص خواهد داشت. بخش چهارم (ت) راهکارهای ترمیم آسیب های روانی مورد بررسی تطبیقی و تحلیلی قرار خواهد گرفت. در نهایت بخش پنجم (ث) شامل جمع بندی و نتیجه گیری موضوع پژوهش خواهد بود. در خصوص موضوع پژوهش حاضر، مقالاتی در حقوق داخلی و خارجی با مباحث مرتبط یافت شده که به برخی از آن ها اشاره می گردد (۲).

۱- میکرنگی در مقاله ای تحت عنوان عدالت ترمیمی، واکنشی در حمایت از آسیب های روانی و جسمانی زنان بزه دیده خشونت خانگی به این مسئله پرداخته است که مجازات های سنتی در پاسخ به این آسیب ها موثر خواهد بود یا راهکارهای عدالت ترمیمی؟ وی نتیجه گیری می نماید که جهت گیری به سمت عدالت ترمیمی به دلیل نتایج مثبت نسبت به عدالت کیفری سزا ده موجه تر می باشد. این مقاله از جهت بررسی راهکارهای ترمیم آسیب های روانی مورد توجه قرار گرفته است (۳).

۲- ماکس چستر در مقاله ای تحت عنوان «پیامد های بازیابی حوادث هوایی» در مطالبه آسیب های روانی همراه با خسارت های جسمانی تحت کنوانسیون ورشو «The Aftermath of the Airplane Accident Recovery of Damages for Psychological Injuries Accompanied by Physical Injuries Under the Warsaw Convention» به بررسی

وضعیت حقوقی مسافران حوادث هوایی در خصوص آسیب های روانی می پردازد که به آن ها در نتیجه سانحه هوایی وارد شده باشد. در این مقاله تعارض در آراء دادگاه های عالی و منطقه ای فرانسه در قابل مطالبه بودن آسیب های روانی به تبع آسیب های فیزیکی به مسافران را مورد بحث قرار می دهد (۴).

## چارچوب نظری

در این مبحث پیرامون مفهوم آسیب روانی (تروما)، اختلالات روانی و مصادیق آن مبتنی بر دستاوردهای علم روانشناسی و حقوق به بحث خواهیم پرداخت.

الف) صدمه روحی:

صدمه روحی در لغت به معنای صدمه، خسارت و گزند است که بر روح و نفس ناطقه وارد می‌شود. در زبان انگلیسی صدمه روحی

معادل **Mental damage, internal trauma, traumatize, massive psychological damage** ترجمه شده است. برخی در شرح آسیب‌های روحی

بیان داشته‌اند؛ آسیب‌های عاطفی یا حیثیتی مفهوم روان‌شناختی دارد و به معنای واکنش روانی است که در برخورد با عوامل بیرونی در ذهن پدید می‌آید. برخی دیگر از صاحب‌نظران صدمات روحی را جزیی از خسارت‌های معنوی می‌دانند و ماهیت مستقلی برای آن تعیین نمی‌کنند برخی نویسندگان فرانسوی در تعریف آسیب روانی بیان داشته‌اند؛ منظور از خسارت‌های روانی، آسیب‌هایی است که بر منافع غیر مالی و غیر موروثی وارد می‌آید. این حقوق در دادگاهها به دردر روحی، رنج روانی، تحقیر و حتی پریشانی عاطفی تعبیر می‌شود. کولین کراری بنیانگذار موسسه غیر انتفاعی و پاتریک کندی از اساتید دانشگاه سیراکیوز بر این باورند که اختلال‌های روانی ناشی از حوادث علاوه بر اینکه ممکن است نمود بدنی داشته باشد بر زندگی اجتماعی اشخاص هم تأثیر می‌گذارد و نمی‌توان اختلال‌هایی همچون PTSD را صرفاً یک آسیب فیزیکی برشمرد. (۵)

ب) مصادیق آسیب و اختلال روانی:

از نقطه نظر روان‌شناسی اختلالات ناشی از آسیب (ترومای) روانی ممکن است به اشکال زیر بروز کند: اختلال روان‌پریشی، اضطراب حاد، افسردگی، استرس حاد، اختلال خوردن، اختلال خواب، عدم توانایی تمرکز، از دست دادن حس اعتماد بنیادین، حملات پانیک. در طبقه‌بندی بین‌المللی (ICD) و راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی (DSM) اختلال‌های روانی در طبقات گسترده با زیرمجموعه‌هایی قرار می‌گیرند. انواع اختلالات روانی شناخته شده توسط (ICD) عبارتند از: الف) اختلال‌های روانی عضوی و همراه با نشانگر-1 (SYMPTOMATIC): زوال عقل در بیماری آلزایمر-2، زوال عقل عروقی-3، زوال عقل در سایر بیماری‌هایی که در جای دیگر طبقه‌بندی شده‌اند. 4- زوال عقل نامشخص. 5- نشانگان یادزدایشی عضوی که ناشی از مصرف الکل و سایر مواد روان‌گردان نیست (۶).

6- سایر اختلال‌های روانی ناشی از کژ کاری مغزی و بیماری جسمی. 7- اختلال‌های شخصیتی و رفتاری ناشی از بیماری، آسیب و کژ کاری مغزی. 8- دلیریوم که ناشی از مصرف الکل نیست. 9- اختلال روانی نشانگر عضوی نامشخص. ب) اختلال‌های روانی و رفتاری ناشی از مصرف مواد روان‌گردان اختلال‌های اسکیزوفرنی، اسکیزوتایپی و هذیانی: 1- اسکیزوفرنی (Schizophrenia) 2- اسکیزوتایپی. 3- اختلال‌های هذیانی پایدار. 4- اختلال‌های روان‌پریشی حاد و گذرا. 5- اختلال هذیانی القاشده. 6- اختلال‌های اسکیزوفانیکیو. 7- سایر اختلال‌های روان‌پریشی غیرعضوی. 8-

روان‌پریشی غیرعضوی نامشخص. پ) اختلال‌های عاطفی: 1- دوره منیک (سرخوشی) 2- اختلال عاطفی دوقطبی 3- دوره افسردگی 4- اختلال افسردگی بازگشت کننده 5- اختلال خلقی پایدار 6- اختلال خلقی عاطفی 7- اختلال خلقی نامشخص. ت) اختلال‌های نوروتیک، مرتبط با فشار روانی و جسمانی شکل: 1- اختلال‌های اضطرابی فوبیک 2- سایر اختلال‌های اضطرابی 3- اختلال وسواس فکری- عملی 4- واکنش به فشارهای روانی شدید و اختلال‌های سازگاری 5- اختلال‌های تبدیلی 6- اختلال‌های جسمانی شکل 7- سایر اختلال‌های نوروتیک (ث) نشانگان‌های رفتاری مرتبط با آشفتگی های فیزیولوژیک: 1- اختلال‌های خوردن 2- اختلال‌های غیرعضوی خواب 3- کژ کاری جنسی که ناشی از اختلال عضوی نیست 4- اختلال‌های روانی و رفتاری مرتبط با دوره پس از زایمان که در جای دیگری طبقه‌بندی نشده‌اند. 5- عوامل روان‌شناختی و رفتاری مرتبط با اختلال‌ها یا بیماری‌هایی که در جای دیگر طبقه‌بندی شده‌اند. 6- سوء مصرف موادی که به وابستگی منجر نمی‌شود. 7- نشانگان‌های رفتاری نامشخص مرتبط با آشفتگی‌های فیزیولوژیک و عوامل بدنی. ج) اختلال‌های شخصیت و رفتار بزرگسالان: 1- اختلال‌های شخصیتی مشخص 2- اختلال‌های شخصیتی مختلط 3- تغییرات شخصیتی پایدار 4- اختلال‌های عادت و تکانه 5- اختلال‌های هویت جنسی 6- اختلال مربوط به رجحان جنسی 7- اختلال‌های روانی و رفتاری مرتبط با جهت‌گیری و رشد جنسی 8- سایر اختلال‌های شخصیت و رفتار بزرگسالان 9- اختلال نامشخص شخصیت و رفتار بزرگسالان (۷)

ج) عقب‌ماندگی ذهنی: 1- عقب‌ماندگی ذهنی خفیف 2- عقب‌ماندگی ذهنی متوسط 3- عقب‌ماندگی ذهنی شدید 4- عقب‌ماندگی ذهنی عمیق 5- سایر عقب‌ماندگی‌های ذهنی 6- عقب‌ماندگی ذهنی نامشخص. ح) اختلال‌های رشد روانی. 1- اختلال‌های رشدی خاص مربوط به مهارت‌های تحصیلی 2- اختلال‌های رشدی خاص مربوط به عملکرد حرکتی 3- اختلال‌های رشدی مختلط 4- اختلال‌های فراگیر مربوط به رشد 5- سایر اختلال‌های مربوط به رشد روانی 6- اختلال نامشخص مربوط به رشد روانی. خ) اختلال‌های رفتاری و هیجانی که آغاز رخداد آن‌ها معمولاً در کودکی و نوجوانی است: 1- اختلال‌های هاپیر کینتیک 2- اختلال سلوک 3- اختلال مختلط سلوک و هیجان 4- اختلال هیجانی با شروع مشخص در کودکی 5- اختلال عملکرد اجتماعی با شروع در کودکی و نوجوانی 6- اختلال‌های تیک سایر اختلال‌های رفتاری و هیجانی با شروع معمول در کودکی و نوجوانی 7- اختلال‌های روانی نامشخص.

نتیجه این بحث این است که آسیب روانی مفهومی گسترده تر از اختلال روانی دارد. اختلال روانی، کژ کاری در روان و رفتار فرد مبتلا می‌باشد؛ که طبق شاخص‌های روان‌پزشکی و روان‌شناسی، بیماری تلقی می‌گردد. لیکن آسیب روانی، فشاری است که در نتیجه عامل بیرونی بر پیکره روان و مغز فرد وارد می‌شود که ممکن است منجر به صدمات عاطفی سبک یا اختلالات روانی در طیف

اضطراب روانی موقتی است که از نظر پزشکی مورد تأیید قرار گرفته باشد یا یک بیماری روانی که به عنوان اختلال مشاعر شناخته شده باشد. در قانون انگلستان حائتهایی همچون افسردگی، اختلال خواب، فقدان اعتماد به نفس، انزواطلبی و عدم تمرکز را از زمره آسیب‌های روانی دانسته‌اند که مستلزم درمان از طریق روشهای مختلف روان درمانی است. رای دادگاه استیناف نیز در سال ۱۹۶۲ و مجلس اعیان در سال ۱۹۶۴ مبنای ترمیم آسیب‌های روحی قرار گرفت (۱۴). در پرونده **McLOUGHIN** یک زن مدعی بود که اگرچه در صحنه تصادف همسرش حضور نداشته ولی با مراجعه به بیمارستان شاهد وضعیت وخیم جسمانی وی بوده که این امر موجب آسیب روحی او شده است. در این پرونده مسئله تقارن زمان و مکان در نظر گرفته شد و در نهایت مجلس اعیان این ادعا را پذیرفت. در انگلستان، قربانی باید اثبات نماید که در نتیجه وقوع جرم متحمل یکی از مصادیق بیماری‌های روانی شناخته شده از نظر روانپزشکی شده است. بنابراین صرفاً صدمات روانی قابلیت طرح دارند که با توجه به مستندات و مدارک پزشکی و روانپزشکی به عنوان بیماری روانی شناخته شوند. مصادیق آسیب‌های روانی قوانین انگلستان عبارتند از: شوک‌های عصبی، اختلال استرس **PTSD** و سایر اختلالات روانی شناخته شده در روانپزشکی. بنابراین اضطراب، اندوه و ترس‌های زودگذر، افسردگی پس از حادثه، خستگی مزمن قربانی را مستحق غرامت نمی‌کند. شکست‌های عصبی، اختلالات روانی که بر اساس داده‌های روان‌پزشکی به عنوان بیماری قلمداد گردد از مصادیق آسیب‌های روانی در حقوق انگلستان شناخته می‌شود (۱۵).

امریکا: در سال ۲۰۰۴ قانون عدالت برای همه (**justice for all act**) مجموعه‌ای جدید از حقوق بزه دیدگان را مورد توجه قرار داد. این قانون در بیستم ژانویه ۲۰۰۴ به تصویب رسید. قانون حقوق بزه دیده (**crime victim rights act**) که مخفف آن **CVRA** می‌باشد به عنوان ضمیمه شماره ۳۷۷۱ به بخش دوم فصل ۱۸ مجموعه قوانین ایالات متحده آمریکا افزوده شد. در بخش **E** از این قانون، بزه دیده فردی است که به‌طور مستقیم و بلافاصله در اثر ارتکاب جرم آسیب دیده باشد و منظور از آسیب اعم است از آسیب‌های مادی، معنوی و روانی. در دادگاهی در ایالت میشیگان در سال ۲۰۰۸، دادگاه استدلال نمود که مغز بخشی از بدن است پس اختلال استرس پس از حادثه بدون تظاهرات فیزیکی به عنوان آسیب روانی شناخته نمی‌شود. در سال ۲۰۱۱ یک دادگاه در دعوی مشابه دریافت که آسیب روانی ناشی از مشاهده صحنه تصادف قابل مطالبه است. در پرونده ای در سال ۱۹۹۸ نیز دولت واشنگتن مدعی شد که اختلال **ptsd** یک واکنش روانی قابل اندازه‌گیری است بنابراین به عنوان آسیب روانی شناخته نمی‌شود. ولی دادگاه با این نظر مخالفت کرد. در پرونده تجاوز به یک دختر دانشجو در ایالت آریزونا دادگاه اینگونه استدلال نمود که فرد مهاجم متهم به تجاوز شدید نیست زیرا آسیب‌های روانی مورد ادعای قربانی از زمره صدمات جسمانی جدی محسوب نمی‌شود. با تحولات نوین در حوزه روانپزشکی در آمریکا آسیب‌های روانی مفهوم گسترده

**DSM** شود. به عبارت دیگر رابطه میان آسیب‌های روانی و اختلالات روانی رابطه عموم و خصوص مطلق است (۸).

مفهوم و مصادیق آسیب‌های روانی ناشی از جرم در قوانین ایران و کشورهای مورد مطالعه در این محبت به بررسی مفهوم آسیب‌های روانی ناشی از جرم و مصادیق آن در قوانین کشورهای ایران، انگلستان، فرانسه و آمریکا خواهیم پرداخت. (۹)

ایران: تبصره یک ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ اشعار می‌دارد: «زیان معنوی عبارت است از صدمات روحی یا ...». در این ماده صدمات روحی به عنوان قسمی از آسیب‌های معنوی شناخته شده است. در ماده ۶۷۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ صراحتاً عبارت اختلال روانی به کار برده شده است (۱۰). این ماده اشعار می‌دارد: «در صورتی که نقص در حافظه یا بروز اختلال روانی ایجاد شود اما به حد جنون نرسد قربانی مستحق ارش خواهد بود». در حالتی که ضربه حادث شده منجر به جنون گردد قانون‌گذار موضع واضحی را بیان ننموده است در فرضی که منظور از زائل شدن عقل در ماده ۶۷۵ قانون مجازات اسلامی جنون باشد برای این ضایعه دیه کامل متصور است و مقنن مشخص ننموده که منظور کدام طیف از بیماری‌های روانی است که در طبقه بندی جنون قرار می‌گیرد. قانون‌گذار جنون را در دو دسته بندی کلی (ادواری و دائمی) قرار داده است (۱۱). در تبصره این ماده برای جنون ادواری ارش تعیین شده است؛ تبصره ماده ۶۷۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ «در صورتیکه مجنی علیه دچار جنون ادواری شود ارش ثابت است در تبصره یک از ماده ۲ از لایحه حمایت از بزه دیدگان، صدمات روحی به عنوان جزئی از تعریف خسارت‌های معنوی قرار داده شده است در پیش‌نویس قانون سلامت روانی و در لایحه حمایت از افراد مبتلا به اختلالات روانی مصوب ۱۳۹۸ هیئت دولت، تعریفی از آسیب روانی نشده است. در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در مواد ۶۷۵، ۶۷۷، ۶۸۱، ۶۷۸، ۶۷۹ و ۶۷۶ اقداماتی که منجر به زوال عقل، کما، جنون یا اختلال روانی می‌گردد؛ جرم انگاری شده؛ و برای قربانی فقط حق مطالبه ارش یا دیه تعیین شده است. از سویی وفق تبصره ۲ از ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، مطالبه خسارت‌های معنوی در جرائمی که مشمول دیه یا ارش باشند پذیرفته شده نیست (۱۲). بنابراین مفهوم آسیب روانی به عنوان قسمی از آسیب‌های معنوی با آنچه تحت عنوان اختلال روانی در قانون مجازات اسلامی شناخته می‌شود متفاوت است. با توجه به مطالب گفته شده منظور از صدمات روحی در ماده ۱۴ از قانون آیین دادرسی کیفری، آسیب‌هایی است که در نتیجه ترومای روانی ناشی از اعمال مجرمانه ایجاد می‌شود و منجر به بروز رفتارهای سوء از جانب قربانی می‌گردد. لیکن عنوان اختلال روانی طبق استانداردهای روان‌شناسی را ندارد. زیرا در غیر این صورت مطابق با تبصره ماده ۱۴ امکان مطالبه آن‌ها وجود نخواهد داشت (۱۳).

انگلستان: به موجب پاراگراف هشتم و نهم از طرح جبران صدمات کیفری مصوب ۲۰۰۱ در حقوق انگلستان، آسیب‌های روانی به معنی

ارزش‌گذاری مادی نیست. لیکن این امر بدان معنا نیست که نباید به آن بی‌توجه بود. زیرا جبران نشدن خسارت وارده بر روح و روان افراد، موجب بی‌مبالاتی و ناچیز انگاشتن شأن جایگاه شخصیت اجتماعی افراد شده و این قابل تقویم نبودن خسارت موجب نمی‌شود تا دادگاه با توجه به اوضاع و احوال قضیه میزان آن را تعیین نکند. یک عذرخواهی مؤثر باید خالصانه و صادقانه باشد. عذرخواهی باید همراه با پذیرش مسئولیت خطا از سوی بزهکار باشد (۱۹). عذرخواهی محافظه‌کارانه و از روی رفع نیاز بزهکار برای خلاصی از دادرسی نباشد. منظور از حکم در روش درج حکم در جرایم، دادنامه قطعی مبنی بر برائت متهم است. این روش در راستای حمایت از حقوق متهم در دادرسی بی‌طرفانه اجرا می‌گردد. گاه نسبت دادن یک رفتار مجرمانه به فردی با ادله واهی منجر به هتک اعتبار شغلی، اجتماعی و شهرت وی می‌گردد. با توجه به تبصره ۲ ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ پرداخت خسارت معنوی و روانی در جرائم مستوجب تعزیر منصوص شرعی و دیه مجاز نمی‌باشد. علی‌رغم اینکه صدماتی همچون زوال عقل، اختلال روانی، کما یا اغما در روانشناسی در طیف آسیب‌های روانی قرار می‌گیرد؛ قانون‌گذار صدمات مشخص شده در مواد ۶۷۵ الی ۶۸۱ قانون مجازات اسلامی را به عنوان آسیب بر تمامیت جسمانی برشمرده است (۲۰). زیرا اگر این صدمات را به عنوان آسیب روانی تعیین کرده باشد؛ تبصره دوم ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مفهوم خود را از دست خواهد داد.

انگلستان: در کشور انگلستان آسیب‌هایی که در طیف درد و رنج‌های روانی، ضایعات مغزی، کما و اختلالات عاطفی قرار می‌گیرند به عنوان آسیب‌های روحی شناخته می‌شوند که قربانی به سبب آن‌ها مستحق دریافت غرامت خواهد بود. در انگلستان عذرخواهی و دریافت غرامت دو روش مرسوم در ترمیم آسیب‌های روانی است. عذرخواهی صادقانه می‌تواند به بهبود آسیب‌های روانی و باز توانی بزه دیده کمک نماید. در خصوص غرامت مطابق راهنمای اطلاعات برای قربانیان جرم» (brotisoffermyndigheten) کسی که مرتکب جرم شود موظف است که آسیب‌های ناشی از رفتار مجرمانه جبران نماید. این غرامت آسیب وارده نامیده می‌شود. (۲۱)

امریکا: از اواسط قرن نوزدهم میلادی، دادگاه‌های امریکا، درد و رنج ناشی از صدمات بدنی، ترس و اضطراب ناشی از حوادث و اندوه ناشی از فقدان عزیزان را به عنوان آسیب معنوی برشمرده‌اند. در امریکا، عذرخواهی و غرامت دو روش مرسوم ترمیم آسیب به حساب می‌آید. در این کشور عذرخواهی به معنای پذیرش مسئولیت است و فرد عذر خواه مقرر شناخته می‌شود. عذرخواهی به‌عنوان روش ترمیم آسیب روانی در ایالت ماساچوست امریکا به‌عنوان راهکاری قدیمی در جبران آسیب روانی شناخته می‌شود. ماده ۹۵۳ (موسسه اطلاعات حقوقی امریکا ماده ۹۵۳ مکاتبات خصوصی با دولتهای پیشین)، برای تعیین میزان خسارت معنوی و روانی، معیار قرار داده شده است **article 953: Any citizen of the United States, wherever he**

تری یافت. مدعی باید تداوم وضعیت درد و رنج احساسی و آگاهی از درک این رنج را اثبات نماید. مصادیق آسیب‌های روانی در امریکا شامل غم و اندوه از دست دادن عزیزان، اضطراب، از دست دادن مواهب زندگی و اندوه ناشی از تحمل رفتار مجرمانه می‌باشد (۱۶).

فرانسه: در نظام حقوقی فرانسه هر نوع آسیبی که بر جسم وارد شود و موجب درد و رنج روحی و عاطفی گردد به‌عنوان آسیب روانی شناخته شده است. به‌عنوان مثال درد و رنج ناشی از فقدان توانایی‌های فیزیکی و فردی یا درد و رنج‌های روانی ناشی از تعرضات جنسی. برخی نویسندگان فرانسوی بر این باورند که منظور از خسارت‌های روانی آسیب‌هایی است که بر منافع غیر مالی و غیر موروثی وارد می‌آید. این حقوق در دادگاهها به دردمرد، رنج روانی، تحقیر و حتی پریشانی عاطفی تعبیر می‌شود. در واقع این خسارت به معنای آسیبی است ناملموس و عینی که بیان‌کننده تجربه یک پریشانی عاطفی است. (۱۷)

راهکارهای ترمیم آسیب‌های روانی در ایران و کشورهای مورد مطالعه  
در این مبحث ابتدا به بررسی روش‌های ترمیم آسیب‌های روانی ناشی از جرم در نظام حقوقی ایران سپس کشور انگلستان، امریکا و در نهایت فرانسه خواهیم پرداخت.

ایران: مطابق تبصره یک ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ صدمات روحی قسمی از آسیب‌های معنوی برشمرده شده است و راهکارهای ترمیم این صدمات عبارتند از: غرامت، عذرخواهی، درج حکم در جرایم. قانون‌گذار تنها به اتخاذ این راهکارها بسنده ننموده است و مقام قضایی را در انتخاب روش‌های دیگر مختار قرارداده است. این مسئله که مقام قضایی از چه روش‌های دیگری می‌تواند بهره بگیرد مشخص نشده است. در ماده ۱۰ از قانون مسئولیت مدنی همچون تبصره یک ماده ۱۴، پرداخت غرامت، درج حکم در جرایم و عذرخواهی به‌عنوان روش‌های ترمیم در نظر گرفته شده است. در رویه قضایی درباره پرداخت غرامت ورود آسیب روانی با نظرات مختلف مواجه هستیم. در پرونده‌ای در سال ۱۳۹۱ در شعبه ۲۰۶ دادگاه حقوقی تهران در خصوص مطالبه خسارت‌های روانی وارد بر مسافران پرواز کی اف در حکم دادگاه آمده بود « که با توجه به اینکه به‌موجب بند ۲ ماده ۹ قانون آیین دادرسی کیفری از جمله ضرر و زیان قابل مطالبه ضررهایی است که مستلزم صدمات روحی است و این موضوع در مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی هم آمده است که باید خسارت معنوی مسافران جبران شود (۱۸). همچنین بیان شده پرداخت مبلغی برای خسارت مذکور اگرچه نمی‌تواند همواره این ضررها را تدارک کند ولی سبب تخفیف آلام روحی و جبران بخشی از خسارت متضرر یا متضرران خواهد شد» رأی دیگری در سال ۱۳۹۶ از شعبه ۲۲۹ دادگاه حقوقی تهران به نفع مسافر شرکت هواپیمایی صادر شد. این رأی بیان می‌دارد « هرچند خسارت معنوی قابل

مکرر باهدف یا به منظور ایجاد آثار مخرب بر شرایط کاری که مقدمه تعرض به حقوق و کرامت شخص باشد و موجب از میان رفتن سلامت جسمانی یا روانی وی گردد یا آینده شغلی او را در معرض خطر قرار دهد، مستوجب یک سال حبس ساده و ۱۵ هزار یورو جزای نقدی است». در رویه قضایی فرانسه در خصوص جبران آسیب های روانی به کنوانسیون ورشو توجه شده است. دادگاههای منطقه ای فرانسه در پذیرش آسیب های روانی ناشی از حوادث حمل و نقل هوایی بر این عقیده اند که آسیب های روانی که ناشی از صدمات جسمانی نبوده قابل جبران و مطالبه نخواهد بود. (۲۳)

تطبیق و تحلیل راهکارهای ترمیم آسیب های روانی ناشی از جرم در ایران و کشورهای مورد مطالعه

تاکنون آنچه دریافتیم درباره مفهوم، مصادیق و راهکارهای ترمیم آسیب های روحی ناشی از جرم در حقوق کشورهای مورد مطالعه بوده است. لیکن هدف اصلی این تحقیق با توجه به نوع آن که پژوهش محور می باشد. تحلیل و بررسی تطبیقی راهکارهای ترمیم آسیب های روحی ناشی از جرم می باشد. لذا این قسمت از مقاله به تحلیل و تطبیق موضوع اختصاص خواهد داشت. در حقوق ایران آسیب های روانی به عنوان طیفی از آسیب های معنوی برشمرده شده است. تعریف مجزایی از آسیب های روانی به عمل نیامده است. بنابراین قانون گذار راهکارهای یکسانی برای صدمات معنوی و روانی در نظر گرفته است. که عبارتند از: پرداخت غرامت، عذرخواهی، درج حکم در جراید. که این امر از جهاتی با انتقاد مواجه است زیرا راهکارهای تعیین شده بدون توجه به نوع آسیب و آماج آن تعیین شده است. هرچند این انتقاد بر نظام های دیگر نیز وارد است. قانون گذار مصادیق صدمات روحی را مشخص ننموده است و با قراردادن آن در زمره صدمات معنوی و حیثیتی، بار مسئولیت را از دوش خود برداشته است (۲۴). حال آنکه این دو قسم آسیب تعاریف، مصادیق و آماج متفاوت دارند و تعیین یک راهکار برای این دو به مثابه تجویز یک دارو برای دو بیماری متفاوت است. در نظام حقوقی انگلستان صرف ادعای ورود صدمه روحی قابل استماع نیست. بلکه شدت و نوع این صدمات باید به گونه ای باشد که به عنوان اختلال روانی در علم روان پزشکی شناخته شود. در نتیجه سایر آسیب های عاطفی قابل پیگیری نمی باشد (۲۵). در کشور انگلستان نیز بدون توجه به نیاز روانی بزه دیده و آماج صدمه وارد شده راهکار یکسانی در ترمیم صدمات معنوی و روانی اتخاذ می شود. در حقوق انگلستان، آسیب روانی به معنی اضطراب روانی موقتی است که از نظر پزشکی مورد تأیید قرار گرفته باشد یا یک بیماری روانی که به عنوان اختلال مشاعر شناخته شده باشد. در انگلستان حائنهایی همچون افسردگی، اختلال خواب، فقدان اعتماد به نفس، انزوای طلبی و عدم تمرکز را از زمره آسیب های روانی دانسته اند که مستلزم درمان از طریق روشهای مختلف روان درمانی است (۲۶). در امریکا همچون ایران صدمات روحی و روانی طیف نامشخصی را در برمیگیرد و درد و رنج های روحی مفهوم نامحدودی دارد و هر نوع درد و رنج عاطفی و روانی را در برمیگیرد. لیکن راهکاری ترمیم صدمات روحی در ایران غیر تمثیلی و نامحدود است

may be, who, without authority of the United States, directly or indirectly commences or carries on any correspondence or intercourse with any foreign government or any officer or agent thereof, with intent to influence the measures or conduct of any foreign government or of any officer or agent thereof, in relation to any disputes or controversies with the United States, or to defeat the measures of the United States, shall be fined under this title or imprisoned not more than three years, or both. This section shall not abridge the right of a citizen to apply, himself or his agent, to any foreign government or the agents thereof for redress of any injury which he may have sustained from such government or any of its agents or subjects legal information institute 18 u.s code 953 private correspondence with forgen government.».

باورند که ما نمی توانیم خسارات مالی را به عنوان یک میزان در تعیین خسارت های روانی نیز استفاده کنیم. عدم وجود رعایت اصل انصاف در تعیین خسارت معنوی یا روانی اغلب دیده می شود. در راستای حمایت از حقوق بزه دیدگان، قانون بزه دیدگان (VOCA) در سال ۱۹۸۴ وضع شد. این قانون صندوقی را پیش بینی کرد تا جریمه های کیفری فدرال، مجازات و مصادره ها را برای پرداخت غرامت به قربانیان اختصاص دهد (۲۲).

فرانسه: در حقوق فرانسه طبق تفسیر رویه قضایی مواد ۱۱۴۶ و ۱۱۵۵ قانون مدنی قاضی در انتخاب شیوه جبران خسارت، آزاد است. می تواند حکم به درج حکم در جراید و عذرخواهی را صادر نماید. دیوان کشور فرانسه برخلاف نظر شورای دولتی روش های غیر پولی برای جبران خسارت را به عنوان یک اصل پذیرفته است. مطابق اصل ۴۷-۲ قانون اساسی اتحادیه اروپا، جبران خسارت مؤثر می تواند شامل حکم به جبران خسارت از طریق عذرخواهی رسمی، اعلام اشتباه نقض کننده حقوق از طریق رسانه های جمعی و اعاده حیثیت به طریق ممکن باشد. در فصل دوم مبحث نخست در قانون مجازات فرانسه مصوب ۱۹۹۲ در مواد ۱-۲۲۲، ۲-۲۲۲، ۳-۲۲۲ الی ۶-۲۲۲ به جرم انگاری و اعمال کیفر در خصوص تعرضات علیه تمامیت جسمانی یا روانی اشخاص پرداخته شده است و خشونت علیه تمامیت جسمانی و روانی اشخاص را مستوجب مجازات با اعمال شاقه می داند. در مبحث سوم مکرر این قانون (الحاقی به موجب قانون ۱۷ ژانویه ۲۰۰۲) در ماده ۲-۳۳-۲۲۲ درباره تعذیب روانی بیان داشته شده « عمل تعذیب دیگری با اقدامات

## پیشنادهای تقنینی

پیشنهاد می‌گردد؛ قانون‌گذار مفهوم و مصادیق آسیب روانی را از آسیب‌های معنوی تفکیک نماید. مقام قضایی در تعیین راهکارهای ترمیم با توجه به رهنمودهای عدالت ترمیمی و بزه دیده شناسی بالینی دارای اختیار عمل باشد. مداخله بزه دیده در انتخاب روش‌های ترمیم خسارت مد نظر قرار گیرد.

## References

1. Akbari Arai, Mansour. "Apology as one of the methods of compensation for moral damage in civil responsibility". *Legal Journal of Justice*, 109, (2019): 76-98
2. Andre lucaset pierre catala\_ code civil\_ edition litec1988-
3. Azim Zadeh, Shadi. "From compensation for the damage caused by the crime against the child to how to repair the damage, *Journal of Criminal Law Research*". 17, (2015): 31-65
4. Begzadeh, Ebrahim. "Legal monthly magazine for familiarization with the European Union Constitution". *Juqoghi Investigations Office No. 6937*
5. Curter,ruck,libel and slander, london buttter worths,1997
6. edill wasserman and carroll ann ellis, impact of crime on victims, national victim assistance academy track 1:foundation-level training,2010
7. Eduardo berton, determining jurhsdiction internet defamation cases:inglish on latin america,2010
8. Fayazi, Qasim. "Evaluation criteria of spiritual damage". *Two Quarterly Journals of Adalat Private Law Research*, 9, (2017): 49-70
9. Ghasemi, Mohsen. "Compensation for breach of contract in the international commodity convention in the laws of Iran, France, Egypt and Lebanon". *Journal of the International Legal Services Office of the Islamic Republic of Iran*, 139, (1384): 20-32
10. glorian die glorian university of minnesota law scool,article :

در حالی که در امریکا به دو روش متداول بسنده شده است. در مقایسه با نظام حقوقی امریکا باید افزود ایران در ترمیم راهکارهای ترمیم صدمات روحی پیشرو و مترقی عمل نموده است. زیرا با بیان تمثیلی مصادیق روش‌های ترمیم صدمات روحی اختیار مقام قضایی در تعیین روش جبران خسارت گسترش یافته در حالی که در نظام حقوقی امریکا دو روش متداول در نظر گرفته میشود. (۲۷) نظام حقوقی امریکا عموماً از نظام عرفی تبعیت می‌کند؛ به همین دلیل اختلاف آراء در محاکم محلی ایالات آن بسیار است. بیشترین علت می‌تواند عدم تعیین تعریف دقیق و حد و مرز مشخصی برای آسیب‌های روانی باشد. در مقایسه دو نظام حقوقی فرانسه و ایران نیز باید افزود در حقوق داخلی ایران مطالبه خسارت‌های معنوی یا روحی صرفاً دارای جنبه خصوصی است و فاقد عنوان مجرمانه است مگر در موارد مصرح در قانون مجازات اسلامی در مواردی که فرد مستحق دیه یا ارض خواهد بود. در فرانسه فارغ از جنبه خصوصی رفتار مجرمانه عمل ارتكابی دارای وصف مجرمانه نیز می‌باشد. در حالی که در حقوق ایران اگرچه به صراحت قانون آیین دادرسی کیفری مطالبه صدمات روحی و معنوی مستلزم وقوع جرم می‌باشد؛ لیکن اشخاص میتوانند با استناد به قانون مسئولیت مدنی نیز مطالبه گر باشند. (۲۸)

## نتیجه‌گیری

سوال اصلی تحقیق عبارت است از راهکارهای ترمیم آسیب‌های روانی ناشی از جرم در حقوق ایران و حقوق تطبیقی چیست؟ در پاسخ، این نتیجه حاصل می‌شود؛ کشورهای مورد مطالعه روش‌های پرداخت غرامت، عذرخواهی، درج حکم در جراید را به عنوان راهکارهای ترمیم اتخاذ کرده‌اند. در ایران قانون‌گذار به بیان غیر حصری راهکارهای ترمیم پرداخته است (۲۹). در پاسخ به سوال دیگر مبنی بر چیستی مفهوم و مصادیق آسیب روانی در کشورهای مورد مطالعه این نتیجه حاصل می‌گردد؛ در ایران صدمات روحی که منجر به دیه یا ارض نمی‌گردد؛ به عنوان آسیب روحی در طیف خسارت‌های معنوی قرار می‌گیرد. در امریکا و فرانسه هر نوع رفتاری که باعث لطمه عاطفی گردد برای قربانی حق مطالبه خسارت ایجاد می‌کند. در انگلستان شدت آسیب روانی باید به گونه‌ای باشد که به عنوان یک اختلال شناخته شود و مستندات پزشکی این امر را تایید نماید (۳۰).

پیشنادهای پژوهشی) موضوع تحقیق در زمینه مفهوم شناسی آسیب‌های روانی و راهکارهای ترمیم آن در حقوق کیفری داخلی و حقوق تطبیقی بود. از این رو آسیب‌های روانی را ابتدا در حقوق داخلی سپس در حقوق کشورهای انگلستان، امریکا و فرانسه مورد تحلیل و بررسی قرار داده ایم. لیکن مجال پرداختن به دیگر ابعاد مرتبط با موضوع وجود نداشت؛ لذا پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران دیگر پیرامون این موضوعات به تحقیق بپردازند: ۱- تأثیر اطلاع دادرسی در ایجاد آسیب‌های روانی بزه دیده‌گان در حقوق داخلی ایران و حقوق بین‌الملل خصوصی. ۲- بررسی میدانی میزان رضایت مندی بزه دیده‌گان از راهکارهای ترمیم آسیب‌های روانی در حقوق کیفری ایران

23. Veeder, van vechten, the history and theory of the law of defamation, columbia law review association, vol.3, no8, 1903, pp346-573
24. Vinson&elkins LLP, compensation for the mental suffering of rape victims and rape and prostitution laws relating to minors; a comparative study, Trust law, 2013
25. Vivienne Harpwood, Modern Tort Law, Cavendish Publishing Limited, 2003
26. White, Brent T. expert determination and arbitration, the journal of the chartered institute of arbitration. 2002
27. WIE M, doberry man ctors, apologies and the law: an analysis and critique of apology laws, journal of health law, social science research network.
28. William I. prosser "privacy" 48 california law review, 383, 1960
29. Yousefi Sadeghlou, Ahmed. "Comparative comparison of elements of moral damage in Iranian and French law". Private and Criminal Law Research Quarterly, 37 (2017): 115-143
30. Yves\_louis sage, french law of delict: the role of fault and the principles covering losses and remedies, 1996, p.1\_19
- mind, body, and the criminal law, copy right by francis x. Shen, 2013, 2037-2074,
11. God bless you, Abul Qasem. "Rehabilitation of the victim in the light of clinical victimology". Criminal Law Research Quarterly, 17, (2015): 154-127
12. Godarzi, Mohammad Reza, translator. French Penal Code, Qom: Salisbil Publishing, 2016.
13. Harpwood, vivienne, principles of tort law, london, fourth edition cavendish publishing limited, 2000
14. Hayim, Suleiman. Contemporary Persian-English language, Tehran: Contemporary Contemporary Publications, 1380
15. John Cooke, Law Of Tort, Financial Times Management, 1999
16. Mariosc.adamou, MD, MSc, LL.M, Mrcp sych and Anthony S. Hale, MB, MS, PHD, Frcp sych, PTSD and the law of psychiatric injury in england and Wales: finally coming closer? the journal of the american academy of psychiatry and the law. 2003, Pp: 327-332
17. Nik Kho, Mohammad Reza. Translator. Classification of mental and behavioral disorders. Tehran: Sokhon Publishing House, 1375.
18. Omid, Hassan. Dictionary, Tehran: Amir Kabir Publications, 1378.
19. Prue Vines, the power of apology mercy, forgiveness or corrective justice in the civil liability arena; the journal of law and social justice. 2007
20. Robyan olive caroll, Beyond compensation: Apology as a private law remedy, university of western australia 2010
21. Salehi, Hamidreza. "Compensation for moral damages caused by medical treatments in American and Iranian law". Medical Law Quarterly, 14, (2019): 120-53
22. Takhshid, Zahra. "The standard of public reputation in civil liability lawsuits arising from defamation and violation of privacy". Comparative Law Researches, 23, (2018): 1-31